

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті досліджено принципи державного управління процесом розширеного відтворення житлово-комунального господарства, які узгоджені з принципами розміщення продуктивних сил, а також відображають специфіку територіального розміщення житлово-комунального господарства та вдосконалення його територіальної структури в умовах розвитку ринкової економіки. Обґрунтовано відтворення соціальної інфраструктури, зокрема житлово-комунального господарства, яке підпорядковано загальним та специфічним закономірностям відтворення створеного продукту, капіталу та ресурсів праці.

Ключові слова: відтворення, державне управління, житлово-комунальне господарство, принципи, регіон.

В статье исследованы принципы государственного управления процессом расширенного воссоздания жилищно-коммунального хозяйства, которые согласованы с принципами размещения производительных сил, а также отображают специфику территориального размещения жилищно-коммунального хозяйства и совершенствования его территориальной структуры в условиях развития рыночной экономики. Обосновано воссоздание социальной инфраструктуры, в частности жилищно-коммунального хозяйства, которое подчинено общим и специфическим закономерностям воссоздания созданного продукта, капитала и ресурсов труда.

Ключевые слова: воссоздания, государственное управление, жилищно-коммунальное хозяйство, принципы, регион.

Principles of state administration of the process of extended restoration of housing and communal economy, which are concerned with principles of the distribution of productive forces, specifics of territorial placement of housing and communal economy, and improvement of its territorial structure under the conditions of market economy development are explored in the article. The restoration of social infrastructure, in particular the housing and communal economy, which is subject to general and specific requirements of the principles of restoration of created product, capital and labor resources, is explained.

Key words: restoration, public administration, housing and communal economy, principles, region.

Недосконалість системи управління житлово-комунальним господарством України, зволікання з його реформуванням призвели до того, що підприємства галузі не спроможні ефективно працювати в ринкових умовах і надавати споживачам послуги належних рівня та якості. Складність і різноманітність процесів реформування ЖКГ, наявність великої кількості суперечливих (часто протилежних) поглядів на управління об'єктами діяльності ЖКГ вимагають подальшого дослідження цих проблем.

Постановка проблеми

Дослідити принципи державного управління процесом розширеного відтворення житлово-комунального господарства.

Результати

Ринкова система, як система різноманітних економічних відносин між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну, заснована на певних принципах. Основу розвитку ЖКГ як специфічної сфери діяльності також повинні складати певні правила (принципи).

На основі аналізу літературних джерел з проблем розвитку житлово-комунального господарства [1; 2; 3] можна зробити висновок, що в сучасних дослідженнях з означеної проблематики переважає функціональний підхід. На жаль, цей методологічний підхід не дає змоги детально розглянути всі складні взаємозв'язки і взаємозалежності, що

формується в господарській системі, зокрема на рівні регіону. Виходячи з цього, ми вважаємо за доцільне застосувати в дослідженні відтворувальний підхід, як найбільш придатний для виявлення закономірностей розміщення, функціонування і розвитку житлово-комунального господарства та визначення напрямів удосконалення його територіальної організації в умовах розвитку ринкової економіки.

Важливо зазначити, що відтворувальний підхід є класичним методом наукового аналізу, який в абстрактно-логічному плані передбачає дослідження будь-якого об'єкта з позицій розвитку. Таким чином, він акумулює у собі всі аспекти, пов'язані з постійною підтримкою цілісності досліджуваного об'єкта, та зрушеннями, які відбуваються в утворюючих його структурах. Отже, він є придатним для оцінки взаємозв'язків і взаємозалежностей, що забезпечують формування і успішне функціонування територіальної організації будь-якого господарського комплексу та його структурних складових.

Удосконалення державного управління розвитком житлово-комунального господарства на фоні суттєвих зрушень у соціально-економічній сфері країни неможливо здійснити без виявлення і наукового обґрунтування специфічних закономірностей його розширеного відтворення. Їх глибоке пізнання дозволить інтенсифікувати процес формування ефективного ЖКГ в Україні.

Судячи з основних положень сучасних управлінської та економічної науки, поки що, на жаль, не сформовано цілісної теорії розширеного відтворення територіальних цільових комплексів, у тому числі і стосовно ЖКГ. Це пов'язано з тим, що тривалий час відкидалися будь-які спроби виявити особливості прояву закономірностей ринкового господарювання у територіальних підрозділах суспільного виробництва.

У загальнометодологічному плані під «територіальним відтворенням» ми розуміємо заснований на різноманітті форм власності процес розширення й удосконалення територіального господарства (матеріального і нематеріального виробництва) з метою забезпечення нормативних умов праці і побуту населення, зростання його добробуту.

Оскільки будь-який територіальний господарський комплекс являє собою структурне ядро регіону, то відносини і пропорції його розширеного відтворення є визначальними для всього соціально-економічного розвитку території. Відтворення ЖКГ у територіальному плані доцільно розглядати як розширення його меж, залучення в цей замкнутий кругообіг засобів і ресурсів тих суб'єктів, що раніше діяли відокремлено. Необхідно відмітити таку обставину, що територіальне відтворення господарських комплексів приводить до підвищення рівня комплексності розвитку регіону; успішність цього процесу визначається тим, наскільки повно реалізуються можливості інтеграційних процесів. Для наукового обґрунтування основних закономірностей управління

процесами відтворення ЖКГ необхідно чітко окреслити основні принципи і вихідні положення, якими доцільно керуватися в цьому процесі.

Перший з них передбачає виявлення усталених взаємозв'язків і взаємозалежностей, які формуються під час функціонування і розвитку житлово-комунального господарства.

Разом з тим практичне застосування абстрактної теорії до оцінки та прогнозування конкретних явищ і форм територіального розвитку потребує класифікації різноманіття економічних, природно-кліматичних, демографічних, соціальних та інших чинників. Пізнання закономірностей відтворення житлово-комунального господарства та вдосконалення його територіальної організації тим успішніше, чим глибше цей аналіз охоплює територіальну і галузеву структуру всього господарського комплексу, чим повніше пізнані мотиваційні основи його суб'єктів, можливі ресурси і резерви розвитку.

Досліджуючи територіальний відтворувальний процес стосовно окремих його господарських комплексів та структурних ланок, необхідно прагнути до якомога повної оцінки кількісних і якісних характеристик, що дає змогу безпосередньо пов'язати цей аналіз із рекомендаціями щодо вдосконалення територіальної організації цього структурного утворення. Водночас необхідно відмітити, що можливості кількісного вираження закономірностей дуже обмежені, оскільки процес відтворення територіальних господарських комплексів за своєю природою еластичний і залежить від значної кількості чинників. Однак потреби оцінки найбільш загальних, типових характеристик відтворення не дозволяють надмірно заглиблюватися в часткові його прояви. Тому в цьому підрозділі роботи поставлено на меті виявити тільки найбільш загальні закономірності відтворення ЖКГ та вдосконалення його системи державного управління.

В цьому контексті важливо підкреслити, що відносна економічна відособленість територіальних господарських комплексів, у тому числі ЖКГ, визначає єдність двох завдань.

По-перше, вона потребує комплексного розвитку територіального господарства, посилення взаємозв'язку між виробничими і соціальними об'єктами, що знаходяться на такій території. Це завдання вирішується, як буде показано нижче, у результаті того, що велика частка послуг ЖКГ споживається все-таки всередині тієї території, де вони виробляються.

По-друге, розширене територіальне відтворення ЖКГ має забезпечити вагомий внесок у соціально-економічні результати функціонування всієї економічної системи. Комплексність соціально-економічного розвитку та посилення процесів регіоналізації призводять до того, що усе більша кількість фаз і операцій як власне виробництва, так і соціальної інфраструктури концентрується в конкретному регіоні. Але внесок у загальногосподарські результати виражається у збільшенні

обсягів кінцевого споживання товарів і послуг в самому регіоні, у підвищенні рівня життя місцевого населення. Посилення економічної самостійності регіонів в умовах розвитку місцевого самоврядування безпосередньо пов'язане з розширенням їхнього самофінансування, вдосконаленням територіальних форм організації виробництва та соціальної інфраструктури, якісним наданням матеріально-побутових послуг.

Економічна самостійність окремих територій обумовлює специфіку перебігу процесів відтворення територіальних комплексів та самих виробничих відносин, у тому числі й тих, що «обслуговують» відтворення територіального ЖКГ і формування його територіальної організації. Відносна відособленість та автономність цього процесу внаслідок незрілості сучасного господарського механізму недостатньо враховується при розподілі і використанні створеного в регіоні додаткового продукту з таких причин. По-перше, діючі ціни не дозволяють об'єктивно визначити його споживані обсяги, а загальні неплатежі позбавляють виробників можливості ним скористатися. По-друге, велика частка створеного додаткового продукту за допомогою податків перерозподіляється у бюджети вищого рівня [5]. Такий розподіл звужує можливості економічної самостійності територій, їхньої ініціативи і зацікавленості у нагромадженні і, таким чином, негативно впливає на потенціал саморозвитку соціальної інфраструктури територій.

Розглядаючи відтворення (розподіл, обмін і споживання) як єдність окремих фаз руху створеного територіального продукту, необхідно відзначити два важливі моменти. По-перше, це висока обумовленість усіх цих фаз способом організації всього суспільного виробництва. По-друге, це специфічні закономірності руху територіального продукту за окремими фазами, кожна з яких має власні закономірності існування.

Необхідно відмітити, що при аналізі суспільного і територіального відтворення виділяють такі складові його елементи: відтворення матеріальних благ, робочої сили і виробничих відносин. Звичайно, цей розподіл дуже умовний – неможливо окремо дослідити відтворення, наприклад, засобів виробництва і відтворення робочої сили, відокремити останнє від відтворення предметів споживання тощо. Виробничі відносини, як відомо, відновлюються й удосконалюються в результаті розвитку виробничих сил, і тому роз'єднати ці процеси під час дослідження неможливо. Але відновлення всіх цих елементів має свої специфічні особливості, закономірності і стадії руху, тому їх необхідно повною мірою враховувати при характеристиці територіального відтворення ЖКГ та змін в основних формах його територіальної організації.

В сучасних теоретичних розробках, присвячених проблемам розширеного суспільного та територіального відтворення [6; 7; 8], а також відтворення окремих господарських комплексів,

наголошується на тому, що це якісно новий рівень перебігу процесів руху і взаємодії основних елементів продуктивних сил, який характеризується принциповими змінами у режимі їх функціонування.

Враховуючи викладене вище, можна стверджувати, що розширене відтворення житлово-комунального господарства та радикальне вдосконалення його територіальної організації передбачає якісні зміни у формуванні, розподілі і використанні основних матеріально-речових елементів та робочої сили, залучених до цієї сфери господарювання. У практиці регіонального господарювання завжди спостерігається поєднання екстенсивного та інтенсивного типів, причому домінувати у певний проміжок часу може кожний з них.

На методологічних засадах суспільного відтворення [9, с. 68] можна визначити ознаки екстенсивного типу відтворення житлово-комунального господарства, серед яких доцільно виділити такі: до господарської діяльності залучаються низькопродуктивні ресурси, у тому числі морально застаріле та фізично зношене обладнання і низькокваліфікована робоча сила; приріст виробничих фондів потребує ще більшого приросту чисельності робочої сили; збільшуються питомі витрати усіх видів ресурсів, що негативно позначається на продуктивності цієї галузі; не відчувається істотних змін у якості послуг, що надаються населенню.

За умов інтенсивного відтворення ЖКГ не тільки істотно підвищуються кількісні та якісні показники його розвитку і розміщення, але, що найголовніше, покращуються показники рівня життя населення певної території та соціально-економічного розвитку країни в цілому. Така ситуація є результатом позитивних змін у територіальній організації та управлінні житлово-комунальним господарством, оновленні його матеріально-технічної бази, підвищенні рівня професійно-кваліфікаційної підготовки кадрів, що працюють у цій сфері.

У нових умовах господарювання методологічні аспекти відтворювального підходу повинні реалізовуватись через дослідження і оцінку таких параметрів, як рівень збалансованості структурних елементів, які формують територіальну організацію ЖКГ; відповідність кількості та якості послуг цієї сфери господарювання реальним потребам населення; внесок ЖКГ у соціальний розвиток території.

На основі оцінки усіх зазначених параметрів повинні бути виявлені шляхи досягнення збалансованості структурних елементів та територіальних пропорцій житлово-комунального господарства, за яких відтворення здійснюється усталено, з випередженням одержаних результатів порівняно з обсягом залучених ресурсів. Саме такий підхід спроможний надати нового імпульсу розвитку методології регіональних досліджень, пов'язаних з удосконаленням територіальної організації ринку ЖКП.

Розвиваючи цю думку, було визначено основні методологічні положення, через які реалізовувався відтворювальний підхід у дослідження процесів, що проходять у територіальній організації ринку ЖКП в умовах його реформування. Його сутність полягає в наступних положеннях.

По-перше, основу дослідження становить комплексна оцінка структурно-динамічних зрушень, які відбуваються у територіальній організації ринку ЖКП регіону під впливом сучасних структурних та інституційних перетворень, передбачених програмними документами щодо реформування національної економіки.

По-друге, принципового значення набуває виявлення і обґрунтування тих елементів регіонального господарського механізму, які спроможні позитивно вплинути на динаміку, темпи і пропорції розвитку житлово-комунального господарства та досягнення прогресивних зрушень у його територіальній організації.

По-третє, оскільки розміщення, функціонування і розвиток житлово-комунального господарства значною мірою визначається загальним рівнем соціально-економічного розвитку території його розташування, особливої уваги та відповідної оцінки потребують регіональні умови і фактори формування цієї сфери відносин.

Важливим об'єктом дослідження та оцінки є ступінь синхронізації зрушень у режимах відтворення капіталу та робочої сили, залучених для ефективного розвитку і функціонування та вдалого розміщення житлово-комунального комплексу, а також їх відповідність ринковим вимогам.

Вирішення проблеми розширеного відтворення житлово-комунального господарства та вдосконалення його територіальної організації тісно пов'язане із забезпеченням якісних змін у системі виробничих відносин, що безпосередньо визначається функціонуванням господарської системи та її окремих складових.

Таким чином, розвиток методологічних основ дослідження процесів, пов'язаних з державним управлінням житлово-комунальним господарством, виявлення закономірностей його розширеного відтворення повинно відбуватися у тісному взаємозв'язку як з аналізом основних елементів, що входять до складу продуктивних сил, так і з оцінкою характеру відтворення відповідної системи організаційно-економічних відносин. Із цією метою звернемося до стислого розгляду деяких окремих особливостей суспільного відтворення та відтворення окремих елементів продуктивних сил, які безпосередньо пов'язані з потенційними можливостями розширеного відтворення усіх структурних елементів соціальної інфраструктури.

Важливе методологічне значення має те положення, що натурально-речовинні пропорції створеного сукупного продукту повинні максимально відповідати прискореному розвитку цільових міжгалузевих комплексів, тобто обсяги і номенклатура виробленої продукції мають задовольняти потреби як розширеного відтворення

всіх цільових підкомплексів, так і внутрішньо-регіонального обігу.

Узагальнене уявлення про сформовану вартісну і натурально-речовинну структури сукупного продукту дають звітні регіональні баланси продукції – міжгалузеві (міжкомплексні і внутрішньокомплексні) вартісні і натуральні, міжпродуктові (шахові) таблиці, баланси розподілу продукції тощо.

Відтворення основних і оборотних фондів регіонального господарства також підпорядковано певним закономірностям. Розвиток галузей спеціалізації, поглиблення комплексності і розширення внутрішньорегіональної кооперації – тобто основні моменти відтворення територіального комплексу – визначають пропорції і темпи поновлення фондів. Специфіка відтворення основних і оборотних фондів полягає в особливому підході до визначення їх структури залежно від можливостей і ресурсів самої території, а також нормативів витрат цих фондів на одиницю продукції, витрат ресурсів на поновлення фондів тощо. Ця специфіка у вигляді відповідних нормативів і коригуючих коефіцієнтів має бути врахована під час обґрунтування основних закономірностей відтворення соціальної інфраструктури території, вдосконалення розміщення її об'єктів.

Відтворення виробничих відносин ґрунтується на постійному поновленні суспільних відносин, які формуються в процесі відтворення матеріальних благ і робочої сили, у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання сукупного продукту. Вони забезпечують вирішення як зовнішніх, так і внутрішніх завдань розвитку територіальних господарських комплексів.

Усі виробничі відносини, що виникають у процесі відтворення господарського комплексу і впливають на територіальну організацію соціальної інфраструктури, можна класифікувати за такими групами. Перша – це специфічна система відносин з приводу формування, використання і розвитку комунальної власності, що пов'язані з її функціонуванням на основі самоокупності, самофінансування і самоврядування. У цю ж групу можна включити відносини з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання сукупного продукту, а також відносини щодо використання сукупної робочої сили території. Друга група – це зовнішні відносно комунальної власності зв'язки й умови, що регламентують її існування і розвиток. У третю групу можна включити відносини, що складаються в межах господарських об'єктів і формують самі територіальні господарські комплекси. У найближчій перспективі необхідно досягти розширеного відтворення цих відносин, а на їх основі – постійного комплексного економічного і соціального розвитку території. Мають набути розвитку нові за змістом відносини між секторними підрозділами регіонального господарства, наприклад, між приватними, комунальними і державними підприємствами.

Отже, відтворення продуктивних сил і виробничих відносин безпосередньо впливає на ЖКГ цієї території і є відносно самостійною підсистемою, що характеризується специфічними особливостями. Відтворення територіального господарського комплексу ми розуміємо як планомірний процес безупинного поновлення, розширення й удосконалення його основних характеристик, що неминуче супроводжується підвищенням рівня усунування і зниження відомчих бар'єрів. В умовах економічної самостійності регіонів неможливо забезпечити їх комплексний економічний і соціальний розвиток без виявлення об'єктивних закономірностей регіонального відтворення соціальної інфраструктури.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що відтворення соціальної інфраструктури, зокрема житлово-комунального господарства, має бути підпорядковано загальним та специфічним закономірностям відтворення створеного продукту, капіталу та ресурсів праці.

Спираючись на обґрунтовані закономірності розширеного відтворення житлово-комунального господарства та враховуючи специфічні закономірності сучасного етапу розвитку ринкової економіки, важливо сформулювати принципи, керуючись якими необхідно сформувати новий тип системи державного управління житлово-комунальним господарством.

При цьому ми вважаємо за доцільне виходити з принципів розміщення продуктивних сил, які найбільш повно викладені у наукових працях В. А. Поповкіна, і до яких віднесено, зокрема такі, як принцип обмеженого централізму, комплексності, оптимальності, збалансованості і пропорційності, варіантності, етапності, програмно-цільового розвитку [4, с. 17]. Подальший розвиток ця проблема одержала в наукових публікаціях Л. Г. Чернюк та М. І. Фашевського, в яких основні принципи зведені до таких, як: забезпечення стабільності розвитку продуктивних сил, комплексності, єдності і мультиплікаційної залежності функціонування продуктивних сил регіону, відповідності розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, обмеження централізму, збереження екологічної рівноваги, принцип розміщення і комплексного розвитку продуктивних сил згідно з раціональними і прогресивними формами суспільної організації виробництва.

Не викликає сумніву той факт, що принципи державного управління процесом розширеного відтворення житлово-комунального господарства повинні бути узгоджені з названими вище принципами розміщення продуктивних сил, а також відображати специфіку територіального розміщення житлово-комунального господарства та вдосконалення його територіальної структури в умовах розвитку ринкової економіки. Виходячи з наведеного, до основних принципів державного управління процесом розширеного відтворення житлово-комунального господарства можна віднести наступні.

По-перше, принцип соціальної орієнтованості, який визначає націленість галузевої, функціональної та територіальної структури ЖКГ на якомога повне задоволення зростаючих потреб населення у якісних послугах, а в кінцевому підсумку – на загальне підвищення життєвого рівня населення.

По-друге, принцип пріоритетності, який спрямований на забезпечення відповідності між цілями державної соціально-економічної політики, фінансовими можливостями території та нагальними потребами інтенсивного розвитку житлово-комунального господарства території. Чітке дотримання цього принципу дає змогу зосередити необхідні матеріально-технічні, фінансові та трудові ресурси на пріоритетних і найбільш соціально важливих напрямках розвитку житлово-комунального господарства відповідно до прийнятих рішень щодо перспектив соціально-економічного розвитку території. Значущість цього принципу зростає в умовах розвитку ринкової економіки, дефіциту фінансових ресурсів.

По-третє, принцип збалансованого і пропорційного розвитку. Передбачає формування і збереження економічно обґрунтованих пропорцій між основними структурними елементами та окремими компонентами територіальної організації ЖКГ, а також їх відповідність завданням збалансованого соціально-економічного розвитку. Цей принцип потребує якомога повного врахування усіх взаємозв'язків і взаємозалежностей між галузями соціальної інфраструктури, сфери матеріального виробництва, мультиплікаційної залежності між галузями господарського комплексу. Не менш важливе значення має врахування тієї обставини, що кожний об'єкт соціальної інфраструктури утворює в просторі власну зону тяжіння (територію дії), яка залежить від щільності населення, транспортної мережі та інших чинників.

По-четверте, принцип сталого розвитку, сутність якого логічно впливає з новітніх положень теорії сталого розвитку, яка передбачає високу здатність будь-яких соціально-економічних систем до самовідтворення.

По-п'яте, принцип оптимальності, який ґрунтується на тому, що розвиток ЖКГ та вдосконалення його структурних характеристик має здійснюватися на оптимальній основі, тобто з найменшими фінансовими і ресурсними витратами у найкоротші строки з орієнтацією на реальні потреби споживачів цього виду послуг. Дотримання цього принципу передбачає побудову альтернативних варіантів розвитку цієї сфери господарювання з існуючою системою економічних і соціальних обмежень.

По-шосте, принцип комплексності розвитку, який передбачає, що територіальна організація житлово-комунального господарства має формуватися не тільки з урахуванням усього комплексу соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних факторів. Це передбачає, з одного боку, розвиток ЖКГ на системних засадах, з іншого –

формування необхідних умов для комплексного розвитку усієї господарської системи.

По-сьоме, принцип ефективності, що виступає результативним стосовно інших принципів і передбачає поточну і перспективну оцінку економічної і соціальної ефективності розміщення та функціонування ЖКГ на основі зіставлення одержаних результатів та вкладених коштів. Для сталого розміщення і розвитку житлово-комунального господарства в умовах ринку необхідна не тільки висока соціально-економічна, а й екологічна ефективність.

Висновки

Наведена система принципів не є статичною. В процесі соціально-економічного розвитку вона доповнюється і збагачується новими елементами, враховуючи реалії економічної і екологічної ситуації в країні та її регіонах. Основною перевагою запропонованої системи принципів є те, що загально-економічні аспекти переведені в площину специфічних рис та взаємозв'язків територіальної організації житлово-комунального господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаєв В. М. Припинити деградацію основних фондів стане можливим, якщо реалізується Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства / В. М. Бабаєв // Міське господарство України. – 2003. – № 3. – С. 2–7.
2. Беше-Головко К. Жорж Ведель: ода демократии, проникнутая гуманизмом и реализмом / К. Беше-Головко // Сравнительное конституционное обозрение. – М. : Институт права и публичной политики, 2008. – № 1 (62). – С. 196–209.
3. Гордєєв Д. П. Правова природа житлово-комунальних послуг / Д. П. Гордєєв // Житлове право. – 2002. – № 4. – С. 65.
4. Калитенко А. П. Рівні соціально-економічного розвитку регіонів України / А. П. Калитенко, В. А. Поповкін, В. О. Розинка // Національний інститут стратегічних досліджень. – Препр. доклада. – К., 1994. – 78 с.
5. Калугин В. Реформа ЖКХ: частный интерес / В. Калугин, Р. Иличев // Власть денег. – 2005. – № 43 (58). – С. 34–42.
6. Рентні відносини в системі модернізації національної економіки : [монографія] / [за ред. Б. М. Данилишина]. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 518 с.
7. Румянцева Е. Е. Приоритеты реформирования ЖКХ / Е. Е. Румянцева // Жилищное и коммунальное хозяйство. – 2003. – № 2. – С. 22–24.
8. Соціально-економічні системи продуктивних сил регіонів України / С. І. Дорогунцов, Л. Г. Чернюк, П. П. Борщевський, Б. М. Данилишин / Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – К. : Нічлава, 2002. – 691 с.
9. Стеченко Д. М. Формування і використання регіонального інноваційно-інвестиційного потенціалу / Д. М. Стеченко // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період : зб. наук. праць. – Хмельницький економічний університет; Хмельницький. – 2006. – С. 66–71.

Рецензенти: Корецький М. Х. – д.н. з держ.упр., професор;
Матійко С. А. – к.н. з держ.упр., доцент

© Драган І. О., 2010

Стаття надійшла до редколегії 09.11.2010 р.